

Нікіфорчук С. С.,

викладач кафедри англійської філології

Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНА БІОГРАФІЧНА СТАТТЯ БРИТАНСЬКОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРИ ЯК ТИП ТЕКСТУ: СТРУКТУРНО-КОМПОЗИЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ

Анотація. У статті аналізується структурно-композиційний аспект енциклопедичної біографічної статті британської лінгвокультури, визначається статус і характер функціонування певних типів лексичних одиниць (аксіологем, топонімів, антропонімів, лексем темпоральності) на сильних і слабких позиціях тексту.

Ключові слова: ініціальна позиція, медіальна позиція, фінальна позиція, аксіологеми, топоніми, антропоніми, лексеми темпоральності.

Енциклопедична біографічна стаття – це форма документального тексту біографічного дискурсу, який містить біографічні дані про особистість і надається у спеціалізованих словниках та енциклопедіях у вигляді хронологічно послідовних інформативних текстів. Головна ознака цього типу тексту – висока інформаційна місткість, яка реалізується в наявності дат, топонімів, назв установ, нагород, стислості й точності викладення інформації, композиційній чіткості та експліцитній формі викладення [1, 6].

Мета статті полягає у визначенні специфіки функціонування різних типів лексем (аксіологем, топонімів, антропонімів, лексем темпоральності) на сильних і слабких позиціях тексту.

Завдання статті:

– провести лексико-семантичний стилістичний аналіз біографічних статей британської лінгвокультури на сильних і слабких позиціях тексту;

– визначити характер реалізації різних типів лексем на сильних і слабких позиціях тексту.

Російська дослідниця О.В. Трофімова виділяє такі композиційні блоки публіцистичного тексту: 1) заголовок; 2) вступ; 3) основна частина; 4) закінчення [4, с. 251]. Для нашого типу тексту такий композиційний блок, як заголовок, виявляється варіативною ознакою, тому ми вважаємо за доцільне аналізувати три основні інформативні блоки тексту: вступ (початок), основну частину і закінчення.

Релевантним для нашого дослідження вважаємо твердження В.А. Кухаренко про художні тексти, яка вважає початок і кінець тексту сильними позиціями, оскільки «розвиток головних змістовних універсалій починається саме тут [на початку – прим. автора] і забезпечує початку статус сильної позиції». Кінець тексту вважається сильною позицією, тому що «це єдиний компонент тексту, який актуалізує категорію завершеності (цілісності) і виконує делімітативну функцію, будучи одновалентним» [2, с. 130]. Тож ми проводимо лінгвостилістичний аналіз функціонування різних типів лексем на сильних і слабких позиціях тексту енциклопедичної біографічної статті британської лінгвокультури.

Ініціальна позиція

У нашому дослідженні ми вважаємо ініціальною позицією перший абзац біографічної енциклопедичної статті, адже інтегральною його ознакою постає антропоцентричний характер (уведення персонажу – 100 % проаналізованих текстів). Базова номінація (ім'я особистості) вводиться в перший абзац на початку першого речення і водночас слугує заголовком біографічної статті. Ім'я особистості магістрально фланкується лексемами «*original name*», «*in full*» або «*nee*», які уточнюють справжнє або повне ім'я особистості: «*Meryl Streep, original name Mary Louise Streep*», «*Barbara C. Jordan, in full Barbara Charline Jordan*», «*Katie Couric, in full Katherine Anne Couric*», «*Harriet Beecher Stowe, nee Harriet Elizabeth Beecher*», «*Margaret Hilda Thatcher, Baroness Thatcher of Kesteven, nee Margaret Hilda Roberts*» [5]. Також в ініціальній позиції функціонують лексеми, які номінують професію або вид діяльності особистості: «*lyric poet*», «*actress*», «*ethologist*», «*educator*», «*politician*», «*national security adviser*», «*singer*», «*composer*», «*director*», «*producer*», «*writer*», «*cohost*», «*anchor*», «*lawyer*» [5]. За В.А. Кухаренко, «антропоцентричність першого абзацу – універсальна категорія тексту, яка пронизує всю його структуру та встановлюється із самого початку з абсолютного текстового зачину» [2, с. 122]. Хоча дослідниця аналізувала власне художні тексти, можна стверджувати, що для нашого типу тексту це твердження є релевантним, адже саме перший абзац формує перше враження реципієнта про особистість.

До інтегральних ознак ініціальних позицій тексту ми також відносимо актуалізацію лексично виражених координат часу та простору, адже вони виявляються змістовними універсаліями тексту. Лексичні темпоральні показники впроваджують часовий континуум тексту: «*Feb. 21, 1936 – Jan. 17, 1996*», «*January 7, 1957*», «*June 14, 1811 – July 1, 1896*», «*for 50 years*», «*in the 1960's and 70's*», «*in 1971*», «*1973-79*», «*19th century*» [5]. Інколи в текстах біографічних статей ініціальна позиція маркується лексемами, які прямо чи побічно позначають історичний час і допомагають реципієнту сприймати реалії тексту: «*American Civil War*», «*President George Bush*» [5]. Стосовно граматичного способу вираження категорії часу можна стверджувати, що ініціальна позиція текстів біографічних статей британської лінгвокультури характеризується домінуванням часу Past Simple. Найбільш частотними є дієслова «*born*», «*died*», «*was*», «*lived*», «*became*» [5].

Лексичні показники простору (топоніми та топонімічні прикметники) утворюють просторовий континуум тексту: «*Connecticut*», «*Birmingham, Alabama*», «*Grantham*,

Lincolnshire», «Amherst, Massachusetts», «London, England», «Arlington, Virginia», «Newport News, Virginia», «Texas», «U.S.» [5].

У лексико-семантичному стилістичному аналізі біографічних статей британської лінгвокультури варто приділити увагу аналізу оцінних лексем – аксіологем. Незважаючи на те, що основною функцією біографічної енциклопедичної статті постає інформативна, вживання аксіологем на сильних і слабких позиціях тексту виконує прагматичну функцію, адже аксіологеми несуть у собі як позитивну, так і негативну оцінку видатної особистості, надану автором тексту.

Ініціальна позиція тексту характеризується частотним функціонуванням аксіологем, що сприяє формуванню першого враження реципієнта про видатну особистість, наприклад: «*Bette Davis, original name Ruth Elizabeth Davis (born April 5, 1908, Lowell, Massachusetts, U.S. – died October 6, 1989, Neuilly-sur-Seine, France), versatile, volatile American actress, whose raw, unbridled intensity kept her at the top of her profession for 50 years*» [5]. Із найпершого речення біографічної статті перед реципієнтом постає образ багатогранної, мінливої особистості, яка, поряд із цим, демонструє різкий характер та неприборкану силу духу. Але, незважаючи на наявність аксіологем з негативною оцінкою, такі якості особистості, як неприборкана сила духу і різкий характер, належать, скоріше, до переваг, аніж до недоліків людини цієї професії, оскільки саме ці риси характеру сприяли блискучій кар'єрі протягом 50 років. В іншому прикладі – «*She is considered by many to be the greatest popular singer of her generation. The first major female star to command roles as Jewish actress, Straisand redefined female stardom in the 1960's and 70's with her sensitive portrayal of ethnic urban characters*» [5] – ми диференціюємо використання прикметника *great* у найвищому ступені порівняння, що свідчить про унікальність особистості, про її високі досягнення в професійній сфері. Також у цьому реченні наявне функціонування гендерно-маркованих одиниць на кшталт *female star* та *female stardom*. Слід зазначити, що в аналізованих статтях вони в основному експлікуються словосполученнями, де одна лексема має емотивно-оцінне забарвлення, а інша позначає соціальний або професійний статус людини, наприклад: «*Margaret Hilda Roberts, Europe's first woman prime minister*», «*She was the first African American congresswoman to come from South*», «*Katie Couric, American broadcast journalist, best known as the longtime cohost of NBC's Today show and as the first solo female anchor of a major network (CBS) evening news program*» [5]. Ці лексеми належать до прагматично зорієнтованих гендерно-маркованих одиниць мови [3,3-9], і майже всі вони мають позитивне емотивно-оцінне забарвлення, адже підкреслюють професійні досягнення видатних жінок. Особливої уваги також заслуговують лексеми *Jewish actress* та *African American congresswoman*, які позначають расову приналежність особистості. З одного боку, це може свідчити про імпліцитний прояв расизму стосовно особистості, а з іншого боку, це підкреслює досягнення високого соціального статусу попри расову приналежність.

Отже, релевантною для ініціальної позиції біографічної енциклопедичної статті британської лінгвокультурної традиції вбачається реалізація топонімів, лексем темпоральності та аксіологем.

Медіальна позиція

Медіальну позицію тексту можна охарактеризувати наявністю таких інваріантних ознак:

1) використання аксіологем: «*with her folksy manner and ability to cover diverse topics*», «*one of the highest-paid news personalities*», «*she was the first solo female anchor*», «*remarkable interpretative skills*», «*excellent*», «*best-selling jazz vocal artists*», «*skilled public speaker*», «*an affective campaigner*», «*unsuccessful*», «*sensation*», «*fierce*», «*zealous*», «*combative*», «*uncompromising*», «*important and influential*», «*an awkward ugly duckling*» [5]. Акценту тут потребує той факт, що аксіологеми використовуються як із позитивною, так і з негативною оцінкою.

2) наявність топонімів: «*New York*», «*Manhattan*», «*Hollywood*», «*Africa*», «*Gombe Stream Game Reserve*», «*Washington*», «*New Zealand*», «*Denver*», «*Stanford*»;

3) вживання темпоральних лексем: «*in 1952*», «*during the 1960*», «*until 1972*», «*in the 1950s*», «*in the early 1980s*», «*during the U.S. invasion of Panama*», «*at that time*», «*for 18 years*», «*in February 1975*», «*over the next 10 years*» [5];

4) використання лексем, які позначають назви освітніх закладів: «*University of Virginia*», «*high school*», «*Texas Southern University*», «*Harvard University*», «*Boston University Law School*», «*Tuskegee University*», «*University of Oxford*», «*school in Hartford*», «*Cushing Academy*», «*The University of Cambridge*» [5];

5) вживання лексем, які позначають назви установ, де працювала (або працює) особистість: «*the Cable News Network*», «*CNN Atlanta base*», «*Chick Webb orchestra*», «*Texas House of Representatives*», «*Texas Senate*», «*Broadway*», «*Universal Pictures*» [5];

6) наявність антропонімів (друзі, знайомі, роботодавці, партнери особистості): «*Debra Norville*», «*Connee Boswell*», «*Benny Goodman*», «*Louis Armstrong*», «*Norman Granz*», «*Lyndon Johnson*», «*Murray Kinnel*», «*Louis Leakey*», «*Leonardo DiCaprio*» [5];

7) використання власних назв, які позначають продукти професійної діяльності особистості (книги, фільми, пісні, наукові праці): «*Love and Kisses*», «*The Mayflower*», «*Uncle Tom's Cabin; or, Life Among the Lowly*», «*Kramer vs. Kramer*», «*Death Becomes Her*», «*The Bridges of Madison County*», «*Of Human Bondage*», «*The Barbra Streisand Album*», «*the Jane Goodall Institute*», «*Hamlet*»;

8) вживання лексем, які позначають посаду особистості: «*desk assistant*», «*assignment editor*», «*political correspondent*», «*weekend anchor*», «*legislator*», «*research chemist*», «*minister*», «*author*», «*actress*», «*paleontologist*» [5].

До варіативних ознак біографічної статті британської лінгвокультури належить опис сімейних стосунків або стану особистостей: «*Winslet was raised in a family of actors*», «*Sam Mendes, whom she had married in 2003 (they divorced in 2010)*», «*she married a Dutch photographer... (later they divorced)*», «*married four times*», «*Harriet Beecher was a member of one of the 19th century's most remarkable families. The daughter of the prominent Congregationalist minister...she grew up in an atmosphere of learning and moral earnestness*», «*she married Calvin Ellis Stowe, a clergyman and seminary professor, an eminent biblical scholar*», «*her brother Henry Ward Beecher was editor*», «*The daughter of Alfred Roberts, a grocer and local alderman (and later mayor of Grantham), and Beatrice Ethel Stephenson*», «*she*

married a wealthy industrialist, Denis Thatcher», «Jordan was the youngest of three daughters in a close-knit family», «the daughter of a writer and a journalist» [5].

Виходячи з лексико-семантичного аналізу медіальної позиції енциклопедичної статті, яка належить до слабких але найоб'ємніших частин тексту, ми можемо стверджувати, що британська лінгвокультура помітно схильна до консервативності, зважаючи на те, що для англійців важливим виявляється освіта, статус, посада та досягнення особистості, натомість приватне життя залишається закритим для суспільства.

Фінальна позиція

Фінальною позицією тексту ми вважаємо останній абзац біографічної статті. Основна задача фінальної позиції тексту статті полягає в узагальненні всіх досягнень видатної особистості, що проявляється у частотному використанні лексем, які позначають назви нагород, отриманих титулів: «*Golden Globe Award*», «*Oscar*», «*Commander in the Order of Arts and Letters*», «*member of the American Academy of Arts and Letters*», «*Kennedy Center Honor*», «*an award from the Recording Academy for lifetime achievement*», «*a medal from the French Legion of Honour*», «*Grammy Awards*», «*Emmy Award*», «*Commander of the Order of the British Empire*», «*a member of the Order of the Garter*» [5], а також власних назв опублікованих робіт (автобіографій, наукових досліджень, художньої літератури): «*The Minister's Wooing*», «*The Soviet Union and the Czechoslovak Army, 1948 – 1983: Uncertain Allegiance*», «*Germany Unified and Europe Transformed: A Study in Statecraft*», «*In the Shadow of Man*», «*The Chimpanzees of Gombe: Patterns of Behaviour*», «*The Best Advice I Ever Got: Lessons from Extraordinary Lives*», «*Barbara Jordan, a Self-Portrait*», «*The Lonely Life*», «*This 'n' That*» [5]. Безумовно, паралельно з цими лексемами актуалізуються темпоральні лексеми на позначення року отримання нагороди, титулу або написання книги.

Менш частотним домінуванням аксіологем характеризується фінальна позиція тексту в порівнянні з ініціальною: «*alone*», «*cost her much of her popularity*», «*a leading author*», «*a political force*», «*recipient of numerous honours*», «*her clear tone and wide vocal range*», «*her mastery of rhythm, harmony, intonation, and diction*», «*an excellent ballad singer, conveying a winsome, ingenuous quality*», «*influential*», «*one of the most sought-after actresses*», «*admired*» [5].

Фінальна позиція текстів біографічних статей британської лінгвокультури характеризується реалізацією лексем, які позначають назви нагород, титулів та назви друкованих праць особистостей. Також відзначаємо низьку частотність аксіологем у фінальних позиціях текстів.

Перспективним убачається проведення компаративного аналізу особливостей реалізації лексем на сильних і слабких позиціях тексту в біографічних статтях енциклопедичних словників британської та американської лінгвокультурних традицій.

Література:

1. Іваніна Т.В. Малоформатний англомовний політико-біографічний текст: структурний і прагматичний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 – германські мови / Тетяна Вікторівна Іваніна. – Харків, 2007. – 20 с.
2. Кухаренко В.А. Интерпретация текста: Учеб. пособие для студентов пед. институтов по спец. № 2103 «Иностр. яз.». – 2-е изд., перераб. – М.: Просвещение, 1988. – 192 с. ISBN 5–09–000675.
3. Мартинюк А.П. Регулятивна функція гендерно маркованих одиниць мови (на матеріалі сучасного англомовного публіцистичного дискурсу): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук: спец. 10.02.04 – «Германські мови» / А.П. Мартинюк. – Київ, 2006 – с. 3 -9
4. Трофимова О.В. Публицистический текст: Лингвистический анализ: учеб. Пособие / О.В. Трофимова, Н.В. Кузнецова. – М.: Флинта: Наука, 2010. – 304 с.
5. Britannica Online Encyclopedia. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.britannica.com>.

Никифорчук С. С. Энциклопедическая биографическая статья британской лингвокультуры как тип текста: структурно-композиционный контекст.

Аннотация. В статье анализируется структурно-композиционный контекст энциклопедической биографической статьи британской лингвокультуры, определяется статус и характер функционирования определенных типов лексических единиц (аксиологем, топонимов, антропонимов, лексем темпоральности) на сильных и слабых позициях текста.

Ключевые слова: инициальная позиция, медиальная позиция, финальная позиция, аксиологемы, антропонимы, топонимы, лексемы темпоральности.

Nikiforchuk S. Encyclopedic biographical article (case study of British linguistic culture) as a type of text: structural and compositional context

Summary. The article contains the results of linguistic and stylistic analysis of structural and compositional aspect of encyclopedic biographical article (case study of British encyclopedic biographical article) and defines the status and character of definite types of lexemes (axiological lexical elements, toponyms, antroponyms, temporal lexemes) functioning within strong and weak text positions.

Key words: initial position, medial position, final position, axiological lexical elements, toponyms, antroponyms, temporal lexemes.